

АРХЕОЛОГІЯ
І ДАВНЯ ІСТОРІЯ
УКРАЇНИ
Випуск 2 (27)

2018
КИЇВ

НАУКОВА СЕРІЯ — ЗАСНОВАНА У 2010 Р.

ВИДАЄТЬСЯ ЧОТИРИ РАЗИ НА РІК

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

СКОРИЙ Сергій, доктор історичних наук, професор, Інститут археології НАН України

Відповідальний секретар:

ГОРБАНЕНКО Сергій, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

БОЛТРИК Юрій, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

БУРДУКЕВИЧ Ян, доктор гуманітарних наук, професор, Вроцлавський університет (Польща)

ЗАЛІЗНЯК Леонід, доктор історичних наук, професор, Інститут археології НАН України

ІВАКІН Гліб, член-кореспондент НАН України, Інститут археології НАН України

КУЛАКОВСЬКА Лариса, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

МОЦЯ Олександр, член-кореспондент НАН України, Інститут археології НАН України

ОБЛОМСЬКИЙ Андрій, доктор історичних наук, Інститут археології РАН

ОТРОЩЕНКО Віталій, доктор історичних наук, професор, Інститут археології НАН України

ПЕТРАУСКАС Олег, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

ПОТЄХІНА Інна, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

СОН Наталя, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

ТОЛОЧКО Петро, академік НАН України, Інститут археології НАН України

ХОХОРОВСЬКІ Ян, доктор гуманітарних наук, професор, Інститут археології Ягеллонського університету (Польща)

ЧАБАЙ Віктор, член-кореспондент НАН України, Інститут археології НАН України

У ВИПУСКУ:

НАШ ЮВІЛЕЙ

СТАТТІ

ПУБЛІКАЦІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ
МАТЕРІАЛІВ

АРХЕОЛОГІЯ І ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

АРХЕОЛОГІЯ І ПИСЕМНІ ДЖЕРЕЛА

ДИСКУСІЇ

ІСТОРІЯ І ПЕРСПЕКТИВИ
АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

АРХЕОЛОГІЯ І ДАВНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Науковий журнал з проблем археології та давньої історії

Серія присвячена публікаціям досліджень з археології та давньої історії України. Висвітлюються питання соціально-економічного розвитку та культурних зв'язків населення України у кам'яному та мідно-бронзовому віках, сторінки з історії киммерійців та скіфів, матеріальна та духовна культура античних греків у Північному Причорномор'ї, етногенез та рання історія слов'ян, розвиток давньоруських міст і сіл, матеріальної культури середньовіччя і нового часу. Видаються нові археологічні матеріали, розвідки з історії археології та архівні джерела.

Для археологів, істориків, краєзнавців, учителів історії, студентів історичних факультетів, усіх, хто цікавиться давньою історією України.

A series is devoted to publications of investigations on archaeology and ancient history of Ukraine. Questions of social and economic development and cultural relations of the population of Ukraine in the Stone and Copper-Bronze Age, pages of Cimmerian and Scythian history, material and spiritual culture of antique Greeks in Northern Black Sea Coast, ethnogenesis and early history of Slavs, development of the Ancient Russian cities and villages, material culture of Medieval and Modern periods are under observing. New archeological records, survey on history of archaeology and archival sources are being published.

This series is intended for archeologists, historians, regional specialists, teachers of history, students of historical departments and for all who is interested in ancient history of Ukraine.

Засновник та видавець:

Інститут археології
Національної академії наук України

Свідоцтво про реєстрацію ЗМІ:

КВ № 17659-6509Р від 29.03.2011

Адреса редакції:

Україна, 04210, Київ 210, просп. Героїв Сталінграда, 12

Тел.: (+380-44) 418-61-02

Факс: (+380-44) 418-33-06

E-mail: secretaradiu@gmail.com

Офіційна сторінка видання:

Сайт «Спілка археологів України» [<http://www.vgosau.kiev.ua>] —

Бібліотека — Журнал «Археологія і давня історія України»

[http://www.vgosau.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=111&Itemid=183]

Затверджено до друку Вченою радою

Інституту археології НАН України

29.05.2018, протокол № 5.

Рисунки авторські

Надруковано в авторській редакції

Комп'ютерна верстка С.А. Горбаненка

Усі права застережено. Передрук можливий
зі згоди редакції та авторів статей

Виходить за підтримки
Всеукраїнської громадської організації
«Спілка археологів України»

ISSN 2227-4952

Усі матеріали рецензовано

© ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ, 2018

Підписано до друку 8.06.2018. Формат 60 × 84/8. Гарн. Century Schoolbook. Папір офс.
Друк офс. Ум.-друк. арк. 56,3 + 0,5. Обл.-вид. арк. 60,2. Тираж 150 екз. Зам.

Тираж віддруковано ТОВ «Майдан», 61002, Харків, вул. Чернишевська, 59. Тел.: (057) 700-37-30.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 1002 від 31.07.2002 р.

Передмова

НАШ ЮБІЛЕЙ

Скорый, С. А. Слово о Светлане Сергеевне Бессоновой
Молев, Е. А. К юбилею С. С. Бессоновой
Корпусова, В. М. Згадуючи минуле
Отрошченко, В. В. Третій постріл скифської Артеміді

СТАТТІ

Чугунов, К. В. Цари и боги Азиатской Скифии (по материалам кургана Аржан-2)
Махортых, С. В. Распределители ремней конской упряжи VII—VI вв. до н. э. в Закавказье и Передней Азии
Гуцал, А. Ф. Дерев'яні склепи ранньоскифського часу в курганах Середнього Подністров'я
Крютченко, О. О. На кордоні зі Степом: південна група городищ скифського часу в Дніпро-Донецькому Лісостепу
Шрамко, І. Б., Корост, І. І., Задников, С. А. Оборонительная система Восточного укрепления Бельского городища
Канторович, А. Р. Мотивы рыбы и дельфина в восточноевропейском скифском зверином стиле: типология, хронология, истоки
Клочко, Л. С. Образ сфинкса в декорі скифського вбрання
Мурзин, В. Ю. О золотых «конусах» из скифских курганов
Величко, Е. А., Полیدович, Ю. Б. Золотые находки из «Никопольских курганов» в коллекции Б. И. и В. Н. Ханенко
Бабенко, Л. І. О бордюрах пекторалей из Толстой Могилы и Большой Близицы
Вахтина, М. Ю. Об устройстве каменной гробницы в кургане Карагодеуашх
Фиалко, Е. Е. Скифские амазонки: состояние изученности
Хохоровски, Я. Аристократка? Амазонка? Или жрица? Заметки к дискуссии о статусе женщин в греко-скифских обществах
Пеляшенко, К. Ю. Древности III—I вв. до н. э. Лесостепного Подонцовья

6 Introduction

OUR JUBILEE

7 *Skory, S. A.* A word about Svetlana Sergeevna Bessonova
 13 *Molev, E. A.* To the Jubilee of S.S. Bessonova
 15 *Korpusova, V. N.* Remembering the Past
 23 *Otroshchenko, V. V.* The Third Shot of the Scythian Artemis

ARTICLES

25 *Chugunov, K. V.* Kings and Gods of Asian Scythia (Based on the Material of the Arzhan-2 Barrow)
 35 *Makhortykh, S. V.* Harness Fittings of 7th — 6th Centuries BC in the Transcaucasia and the Near East
 51 *Gutsal, A. F.* Wooden Vaults of the Earlyscythian Times in the Mounds of the Middle Dnister
 64 *Kriutchenko, O. O.* On the Border of the Steppe: the Southern Hillfort Group of the Scythian Time of the Dnipro-Donetsk Forest-Steppe
 77 *Shramko, I. B., Korost, I. I., Zadnikov, S. A.* The Defensive System of the Eastern Fortification of the Bilsk Hillfort
 101 *Kantorovich, A. R.* Motives of Fish and Dolphin in the Eastern European Scythian Animal Style: Typology, Chronology, Origins
 119 *Klochko, L. S.* The Image of Sphinx in the Decoration of Scythian Clothes
 131 *Murzin, V. Yu.* About Gold «Cones» of the Scythian Burial Mounds
 138 *Velychko, E. A., Polidovych, Yu. B.* Golden Finds from «Nikopolian Barrows» from the Collections of B. and V. Khanenko
 155 *Babenko, L. I.* About the Borders of Pectorals from the Tolstaya Mogila and the Bolshaya Bliznitsa
 164 *Vakhtina, M. Ju.* On the Construction of the Stone Vault of Karagodeuashkh Mound
 172 *Fialko, E. E.* Scythian Amazons: Level of Study
 193 *Chochorowski, Ja.* Aristocrat? Amazon? Or Priestess? Some Remarks on the Status of Women in Greco-Scythian Communities
 204 *Pelyashenko, K. Yu.* Antiquities of the III—I Centuries BC in the Forest-Steppe Donets Region

ПУБЛІКАЦІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

- Окatenко, В. Н., Скорый, С. А., Зимовец, Р. В. Курган раннескифского времени в Харьковской области
Ляшко, Ю. Ю. Пам'ятки раннього залізного віку в околицях Мотронинського городища
Могиллов, О. Д., Руденко, С. В. Поселення раннього залізного віку біля с. Іванівка в Потясминні
Романюк, В. В., Гречко, Д. С., Могиллов, О. Д. Дослідження курганів раннього залізного віку в Пороссі
Каравайко, Д. В. О трёх городищах скифского времени Путивльского Посеймья
Могиллов, О. Д. Скіфські поховання з вуздою з Дніпровського Припоріжжя
Молев, Е. А. Скифы в Кыте
Логінова, Е. Ю. Призрачний курган скифского времени у города Сумы
Панченко, К. І. Поховання 82 з ґрунтового могильнику біля с. Заломи на Кіровоградщині
Полін, С. В., Дараган, М. Н. Доисследование скифского царского Александропольского кургана в 2004—2009 гг.
Скорый, С. А., Орлик, А. П., Зимовец, Р. В. Исследование скифского кургана на юге Кировоградщины
Приложение 1. Литвинова, Л. В. Антропологический материал из скифского кургана у с. Богдановка
Приложение 2. Яниш, Е. Ю. Результаты определения остеологических материалов из скифского кургана 16 у с. Богдановка
Дзnelадзе, Е. С., Сікоза, Д. Н., Симоненко, А. В. Фибулы могильника Красный Маяк

АРХЕОЛОГІЯ І ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

- Молодин, В. І., Мильникова, Л. Н. Методы естественных наук в изучении древней керамики (переходное время от эпохи бронзы к раннему железному веку. Юг Западносибирской равнины)
Бейсенов, А. З. Тасмолинская культура Центрального Казахстана в исследованиях начала XXI века
Горбаненко, С. А., Меркулов, А. Н. Зерновое хозяйство среднедонского населения скифского времени
Приложение. Сергеева, М. С. Результаты антракологических исследований

АРХЕОЛОГІЯ І ПИСЕМНІ ДЖЕРЕЛА

- Медведев, А. П. О некоторых источниковедческих проблемах начала скифской истории
Вертієнко, Г. В. «Над рогами — сила досконалої зовнішності (до образу оленя у скіфському мистецтві)

PUBLICATIONS of ARCHEOLOGICAL MATERIALS

- Okatenko, V. N., Skory, S. A., Zymovets, R. V. Kurgan of Early Scythian Age in Kharkiv Region
Lyashko, Y. Y. Monuments of the Early Iron Age the Environments of the Motronin City
Mogylov, O. D., Rudenko, S. V. The Settlement of the Early Iron Age Near Ivanivka in Tyasmyn Region
Romanyuk, V. V., Grechko, D. S., Mogylov, O. D. Investigation of the Early Iron Age Mounds in the Basin of the Ros River
Karavaiko, D. V. About the Three Hillforts of Scythian Time at Putyvl's am Seym Region
Mogylov, O. D. The Scythian Burials With a Bridle from the Dnipro Pryporizhya
Molev, E. A. Scythians in Kyta
Loginova, E. Ju. Phantom Scythians Mound Near the Sumy City
Panchenko, K. I. The Burial 82 from the Earth Burial Ground Near the Village Zalomi in Kirovohrad Region
Polin, S. V., Daragan, M. N. Repeated Research of the Scythian Royal Aleksandropolsky Kurgan in 2004—2009
Skory, S. A., Orlik, A. P., Zymovets, R. V. The Investigation of Scythian Burial Mound on South of Kirovograd-District
Application 1. Litvinoiva, L. V. Anthropological material from the Scythian mound near the village of Bogdanovka
Application 2. Yanish, E. Yu. The results of determining osteological materials from the Scythian mound 16 near the village of Bogdanovka
Dzneladze, O. S., Sikoza, D. N., Symonenko, O. V. Fibulae of Chervonyy Mayak Burial Ground

ARCHEOLOGY and NATURAL SCIENCES

- Molodin, V. I., Mylnikova, L. N. Methods of Natural Sciences in the Study of Ancient Ceramics (Transition Time from the Bronze Epoch to the Early Age. South Western Siberian Plain)
Beisenov, A. Z. Tasmola Monuments of Central Kazakhstan in the Studies of the Beginning of the XXI Century
Gorbanenko, S. A., Merkulov, A. N. Grain Farming of the Middle Don Population at the Scythian Time
Application. Sergeeva, M. S. The results of anthracological studies

ARCHEOLOGY and WRITTEN SOURCES

- Medvedev, A. P. On Some Problems Connected with Sources on the Beginnings of the Scythian History
Vertiienko, H. V. «Above the Horns is the Power of Perfect Appearance» (to the Image of Deer in Scythian Art)

Браунд, Д. Аналогії, полярність і мораль у скіфському сюжеті про іппака: відображення у Геродота, Історія, 4.2

427

Braund, D. Analogy, polarity and morality in Scythian Hippake: Reflections on Herodotus, Histories 4.2

ДИСКУСІЇ

Наглер, А. Курганы Евразии — новый взгляд на памятники и новые задачи их исследования
Кузнецова, Т. М. От кургана Репяховатая Могила к кургану 407 у с. Журовка / Журавка (хронология)

434

Nagler, A. Barrows of Eurasia — the New Look to the Sites and New Tasks of their Research
Kuznetsova, T. M. From the Barrow «Repyahovataya Grave» to the Barrow 407 Near the Village Hurovka / Zhuravka (Chronology)

446

ІСТОРИЯ І ПЕРСПЕКТИВИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Левіцький, О. Г., Сырбу, Л. В. Современное состояние и перспективы исследования культуры каннелированного галльштатта типа Кишинэу—Корлатень Карпато-Днестровского региона (XII—X вв. до н. э.)

Джумабекова, Г. С., Базарбаева, Г. А. О раннем железном веке Жетысу: некоторые итоги систематизации данных

458

HISTORY and PERSPECTIVES of ARCHAEOLOGICAL STUDIES

Levitski, O. G., Sorbu, L. V. Considerations on the Current State of Art and Priorities in the Study of the Chişinău—Corlăteni Culture of the Carpathian-Dniester Area (the 12th—10th Centuries BC)

Jumabekova, G. S., Bazarbayeva, G. A. On the Early Iron Age of Jetyssu: Results of Some Data Systematization

469